

Makedonsko-slovenske gledališke povezave

Ana Stojanoska

Pričujoča razprava temelji na raziskovanju vpliva številnih slovenskih gledaliških umetnikov, ki so gostovali v makedonskih gledališčih, ter slovenskih dramskih del, uprizorjenih na makedonskih odrih. Prikazati želim sodelovanje in vezi med tema različnima gledališkima prostoroma in zlasti razloge zanje, pa tudi sociološko-politični kontekst in dogajanje v konkretnem časovnem okviru (od leta 1913, ko se je vzpostavilo makedonsko gledališče,¹ do zaključka te raziskave leta 2015). Zatem bom predstavila vse slovenske gledališke umetnike in njihovo delovanje v makedonskih poklicnih gledališčih, na koncu pa analizirala vpliv slovenskega gledališča na makedonski gledališki prostor.

Za makedonsko in slovensko gledališče je značilno nepretrgano razmerje, ki temelji na njuni sorodni gledališki tradiciji in trajni želji po sodelovanju. Zanj obstajajo številni razlogi, med katerimi so ključni trije: institucionalizacija nacionalnih gledališč znotraj istega državnega aparata (kot dela Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, Kraljevine Jugoslavije in Socialistične federativne republike Jugoslavije), tesne regionalne vezi ter potreba po ustvarjanju in izmenjavi dominantnih gledaliških estetik v posameznih časovnih obdobjih. V obdobju institucionalizacije narodnih gledališč, zlasti pred in po drugi svetovni vojni, je to pomenilo, da so osrednje gledališke hiše iz mest nekdanje skupne države načrtno navezovale stike. Predtem so tovrstna razmerja obstajala po zaslugi potujočih gledališč. V zadnjih desetletjih obstoja nekdanje skupne države pa so se makedonsko-slovenski odnosi na področju gledališča gradili na temelju sodelovanja na osrednjih gledaliških festivalih in vzajemnega gostovanja uglednih gledaliških hiš z obeh območij.

Prispevek je zasnovan na analizi različnih raziskovalnih sklopov, zlasti dveh:

1. proučevanje makedonsko-slovenskih gledaliških razmerij v obdobju med letoma 1913 in 2015,
2. proučevanje pomembnejših izmenjav in gostovanj slovenskih umetnikov v Makedoniji.

1 Makedonsko institucionalno gledališče je pod imenom Narodno pozorište Skopje (Narodno gledališče Skopje) ustanovil Branislav Nušić; v tistem času namreč Makedonija ni imela lastne države – bila je pod srbsko administrativno upravo. Govorimo lahko o treh obdobjih tega gledališča: v obdobju 1913–1927 je delovalo s prekinitvami in nosilo ime Narodno pozorište Skopje (Narodno gledališče Skopje); v obdobju 1927–1940 se je imenovalo Narodno pozorište Kralj Aleksandar I (Narodno gledališče Kralj Aleksander I.); v obdobju 1940–1943 je nosilo ime Narodni teatar Skopje (Narodno gledališče Skopje) in delovalo pod bolgarsko upravo. Šele po osvoboditvi je nastal Makedonski narodni teatar (Makedonsko narodno gledališče).

V prispevku bom predstavila oba raziskovalna sklopa in obenem gledališki javnosti v obeh državah ponudila izhodišče za nadaljnje analize in raziskovanje.

Podatki

V prispevku želim predvsem predstaviti dejstva, ki govorijo o razmerju med dvema gledališkimi kulturama in obenem ponudijo izhodišča za nadaljnje raziskovanje. Po podatkih iz Teatrološke podatkovne zbirke, ki je nastala v okviru Inštituta za teatrologijo na Fakulteti za dramske umetnosti Univerze Svetega Cirila in Metoda v Skopju,² so bili slovenski gledališki umetniki v makedonskem gledališču navzoči vse od leta 1930 (od uprizoritve dramskega dela *Dva bregova* Antona Leskovca) pa do današnjega časa. Nastopali so v najrazličnejših vlogah, denimo kot režiserji ali avtorji dramskih del, sodelovanje pa se je kazalo tudi v obliki najrazličnejših gostovanj celotnih gledaliških ansamblov.

Dramatiki

V makedonskem prostoru se je predstavilo dvajset slovenskih dramatikov s 27 uprizorjenimi dramskimi besedili, od katerih so bila nekatera uprizorjena večkrat. Gre za naslednje avtorje: Ivan Cankar, Anton Leskovec, Cvetko Golar, Josip Vandot, Fran Saleški Finžgar, Bratko Kreft, Miško Kranjec, Matej Bor, Marjan Kolar, Frane Milčinski - Ježek, Dane Zajc, Janez Menart, Igor Torkar, Drago Jančar, Dušan Jovanović, Žarko Petan, Ivo Svetina, Dominik Smole in Rudi Šeligo (gl. seznam uprizoritev, ki je priložen tej razpravi).

Vpletenost in povezanost nekaterih od teh avtorjev z makedonskim gledališčem sta obravnavani v številnih gledaliških razpravah in publikacijah. Tako je o vlogi dramskih del Dušana Jovanovića v knjigi njegovih dram *Osvoboduvanje na Skopje/Ослободување на Скопје* [Osvoboditev Skopja, 2007] urednica Liljana Mazova zapisala, da je bil Dušan Jovanović na makedonskem gledališkem prizorišču navzoč od jeseni 1978, ko je režiser Slobodan Unkovski začel s pripravami za uprizoritev drame *Osvoboditev Skopja*, ki je bila uvrščena na repertoar Dramskega gledališča Skopje, in sicer kmalu po premierah v Zagrebu (KPGT, 1978, režija Ljubiša Ristić) in Ljubljani (SNG Drama Ljubljana, 1978, režija Ljubiša Georgievski) (Mazova, v Jovanović 390–1). Ta vez se ni pretrgala vse do danes: Jovanovićeve dela so na makedonskih odrih doživela kar sedem uprizoritev. Poleg že omenjene *Osvoboditve Skopja* (Dramski teatar Skopje, 1978, režija Ljubiša

2 Teatrološka podatkovna zbirka (Teatrološka data baza/Театролошка дата база) obsega gradivo vseh makedonskih gledališč v digitalni obliki. Ta osrednji projekt Inštituta za teatrologijo (Institut za teatrologija, Univerzitet Sveti Kiril i Metodij, Fakultet za dramski umetnosti) je reprezentativen in enkraten digitalni arhiv, eden od redkih v tej regiji. Vse podatke in gradivo za potrebe te raziskave sem črpala iz te zbirke, saj vsebuje celotno gradivo in arhive vseh gledališč v Makedoniji.

Georgievski; Narodni teatar Štip, 1979, režija Simeon Gavrilo; Makedonski narodni teatar, Skopje, 2002, režija Srđan Janičijević) so bila uprizorjena še dramska dela *Vojška skrivnost* (Makedonski narodni teatar, Skopje, 1984, režija Dušan G. Naumovski), *Karamazovi* (Dramski teatar Skopje, 1984, režija Paolo Magelli), *Antigona* (Narodni teatar Kumanovo, 1993, režija Lenka Udovički) in *Življenje podeželskih plejbojev po drugi svetovni vojni ali Tuje bočemo – svojega ne damo* (Narodni teatar Jordan Hadži Konstantinov - Džinot, Veles, 2002, režija Vladimir Talevski).

Po pogostnosti uprizoritev na makedonskih odrih Dušanu Jovanoviću sledi najpomembnejši slovenski dramatik Ivan Cankar. Njegove drame so redno deležne uprizoritev v makedonskem jeziku. V časovnem okviru, ki ga obravnavam, so jih na makedonskih gledaliških odrih uprizorili kar sedemkrat – gre za deli *Kralj na Betajnovi* in *Pohujšanje v dolini šentflorjanski*. Prvo je bilo uprizorjeno na odrih sedmih makedonskih gledališč (uprizoritve so našete v seznamu). Njegovi dramski deli so režirali najpomembnejši makedonski gledališki režiserji in gostujoči režiser iz Šabca. V zvezi s temi uprizoritvami je pomembno omeniti, da so bile izrazito priljubljene, občinstvo pa jih je množično obiskovalo. Iz podatkov, ki so na voljo v Teatrolški podatkovni zbirki, je mogoče razbrati, da je bila uprizoritev *Kralja na Betajnovi* v Makedonskem narodnem gledališču v Skopju (1946) v režiji Dimitarja Kjostarova odigrana 45-krat, kar je v primerjavi z drugimi predstavami, ki so bile uprizorjene v tem letu, zelo visoka številka. Cankar je za makedonsko gledališče pomemben zato, ker je makedonske avtorje spodbujal k pisanju o sodobnih temah in socialnih motivih ter k vzpostavitvi koncepta modernega, angažiranega gledališča. Ta vpliv je subtilen in se kaže v vrsti uprizoritev, ki so sledile, zlasti v načinu njihove priprave in uprizarjanja. Dimitar Kjostarov je ta vpliv prepoznal in Cankarja postavil na nov, realistično-moderni način, ki je bil novost na makedonskih odrih. Pri tem je treba upoštevati, da se je to zgodilo samo leto dni po koncu druge svetovne vojne oziroma na začetku razvoja makedonskega gledališča.

Drama *Veliki briljantni valček* Draga Jančarja je bila na makedonskih odrih uprizorjena dvakrat, prvič leta 1986 v Makedonskem narodnem gledališču v Skopju in v režiji Branka Stavreva, drugič leta 1990 v Prilepu (Narodni teatar Vojdan Černodrinski) in v režiji Stojana Stojanoskega. Drago Jančar je s tem dramskim besedilom prinesel natančno to, kar je makedonskemu gledališču tedaj primanjkovalo: družbeno angažirano besedilo, ki izpostavlja močne like. Makedonski kritiki so to opazili; pisali so tako o izvedbi kot tudi o odzivih občinstva. Vančo Karanfilov je v oceni prilepske uprizoritve to poudaril z naslovom svojega besedila – »A gdje je ludilo?« [Kje pa je norost?] –, predstavo pa označil kot pomembno zaradi novega dramskega besedila, ključnega tako za gledališča kot tudi za družbo nasploh (33). To ne pomeni, da na makedonsko gledališče niso vplivali tudi drugi ali da je bil pomemben samo slovenski vpliv, ne pomeni pa niti tega, da makedonsko gledališče ni premoglo lastnega izraza in načina delovanja. Poudariti želim le to, da je izbor dramskih besedil slovenskih avtorjev vedno pomenil,

da so makedonski režiserji in gledališča znali prepoznati novo dramatiko in moderno, sodobno avtorsko pisavo.

Uprizoritve, ki so temeljile na dramskih besedilih Mateja Bora, so uprizarjali v več makedonskih gledališčih. *Zvezde so večne* v režiji Slavka Jana je uprizorilo Makedonsko narodno gledališče v Skopju (1961), *Raztrgance* pa je postavilo kar pet gledališč: Narodno gledališče Bitola (1949, režija Predrag Dišljenković), Narodno gledališče Štip (1950, režija Aleko Protogerov), Narodno gledališče Kumanovo (1950), Narodno gledališče Gevgelija (1951/52) in Narodno gledališča Anton Panov iz Strumice (1977, režija Stojan Gogov). Proučevanje inšpicientskih knjig in podatkov posameznih gledališč kaže, da je Bor avtor, ki ugaja občinstvu. Ti podatki bodo uporabni za nadaljnje raziskave, ki bi pokazale, zakaj je bil Bor pri občinstvu tako zelo priljubljen. Ker pa je ta prispevek temeljna raziskava, sem se sama lotila samo osnovne statistike in začetne analize.

Celjske grofe Bratka Krefta so uprizorili na odru tedanjega Narodnega gledališča Kralj Aleksander I. (zdajšnje Makedonsko narodno gledališče) v Skopju (1931, režija Živojin Petrović). Njegovo *Balado o poročniku in Marjutki* so uprizorili dvakrat: na odru Dramskega gledališča Skopje (1961, režija Kiril Kjortošev) in Narodnega gledališča Vojdan Černodrinski v Prilepu (1961, režija Blagoja Dameski).

Vito Taufer je na odru Dramskega gledališča Skopje režiral *Medejo* Daneta Zajca (1989). *Divjega lovca* Frana Saleškega Finžgarja so leta 1940 uprizorili na odru Narodnega gledališča Kralj Aleksander I. V istem gledališču so leta 1933 uprizorili *Vdovo Rošlinko* Cvetka Golarja. Na tem odru so leta 1930 v produkciji in režiji Branislava Vojnovića postavili dramsko besedilo *Dva bregova* Antona Leskovca. *Smeh ni greh* Janeza Menarta in Marjana Kolarja so uprizorili na odru Narodnega gledališča Bitola (1965, režija Dimitar Hristov).

Pot do zločina Miška Kranjca so makedonska gledališča uprizorila štirikrat: v Narodnem gledališču Vojdan Černodrinski v Prilepu (1950/51, režija Duško G. Naumovski), Narodnem gledališču Ohrid (1952/53, režija Naum Tuntev), Gledališču Tetovo (1953, režija Panta Nikolić), Gledališču narodnih skupnosti – Turški drami (1956, režija Šerafettin Nebi) in v Narodnem gledališču Anton Panov v Strumici (1957, režija Aco Aleksov).

Makedonsko občinstvo se je z delom Franeta Milčinskega Ježka seznanilo prek igre *Zvezdica Zaspanka* (1970, režija Miodrag Šaurek) v Dramskem gledališču Skopje. Na istem odru so uprizorili tudi dramsko besedilo *Beseda ni konj* Žarka Petana (1967, režija Franci Križaj).

Makedonsko gledališče Pralipe, ki je pomemben del makedonske neodvisne produkcije, je v Kölnu uprizorilo dramsko delo *Šeherezada* Iva Svetine (2003, režija Rahim Burhan). Po delovanju v matični državi je njegov ustanovitelj, idejni oče in glavni režiser Rahim Burhan ob pomoči Roberta Ciullija gledališče preselil v Nemčijo. Delovanje Rahima Burhana tako v Makedoniji kot zunaj nje zaznamujejo inovativen pristop,

avantgardna režija in odkrivanje novih, sodobnih avtorjev, ki jih nacionalne ustanove niso bile pripravljene predstaviti občinstvu.

Na odru Albanske drame tako imenovanega Gledališča narodnih skupnosti (zdajšnje Albansko gledališče) so uprizorili dramsko delo *Slovenska savna* Rudija Šeliga (1986, režija Rahim Burhan).

Na voljo so tudi zapisi o več uprizoritvah dveh del Josipa Vandota, *Kekca* ter *Kekca in Mojce*. Dramsko besedilo *Kekec* je bilo uprizorjeno petkrat: v Narodnem gledališču Anton Panov v Strumici (1950, režija Sando Monev), Lutkovnem gledališču Makedonskega narodnega gledališča (1955, režija Radica Popovska in Todor Grbevski), Narodnem gledališču Vojdan Černodrinski v Prilepu (datum premiere neznan, režija Ace Mihajlovski), Narodnem gledališču Jordan Hadži Konstantinov - Džinot v Velesu (1962, režija Todor Grbevski) in v Narodnem gledališču Vojdan Černodrinski v Prilepu (1984/85, režiser ni znan). *Kekca in Mojca* so uprizorili kar sedemkrat: v Dramskem gledališču Skopje (1961, režija Kiril Kjortošev), Gledališču narodnih skupnosti – Albanski drami v Skopju (1961, režija Spase Nelov; 1963, prav tako v režiji Nelova; 1989, režija Ahmet Jakupi), Narodnem gledališču Kumanovo (1964/65), Narodnem gledališču Štip (1964/65), Narodnem gledališču Bitola (1969, režija Petar Stojkovski - Babec) in v Gledališču Vojdan Černodrinski v Prilepu (v sezoni 2001/2002, režija Blagoja Ivčevski).

Ti podatki potrjujejo navzočnost slovenskih dramskih avtorjev na makedonskih odrih. Sodeč po raziskanem gradivu je bil v primerjavi z avtorji iz drugih regij (z Makedonijo povezanih prek dejavnosti drugih gledališč v nekdanji Jugoslaviji) njihov delež precejšen. Podatkovna analiza pokaže, da so bili sicer v makedonskih gledališčih najbolj zastopani avtorji s srbskega govornega območja, sledili pa so jim hrvaški in slovenski avtorji.

Režiserji

V zapisih je mogoče zaslediti devet slovenskih režiserjev, ki so v obravnavanem obdobju delovali v makedonskih gledališčih: Slavko Jan, Bratko Kreft, Franci Križaj, Žarko Petan, Mile Korun, Vito Taufer, Andrej Rozman Roza, Diego de Brea in Tomi Janežič. Pregled dramskih del, ki so jih režirali, pokaže naslednje: Slavko Jan je režiral *Zvezde so večne* Mateja Bora (Makedonsko narodno gledališče, 1961). Franci Križaj je postavil na oder dramsko besedilo *Beseda ni konj* Žarka Petana (Dramsko gledališče Skopje, 1967). Žarko Petan je v Makedoniji režiral dvakrat, prvič *Veter v vejah Sasafra* Renéja de Obaldie (Dramsko gledališče Skopje, 1969) in drugič dramsko besedilo *Viktor ali otroci na oblasti* Rogerja Vitrac (Dramsko gledališče Skopje, 1981). Mile Korun je na odru istega gledališča režiral Sofoklejevega *Kralja Ojdipa* (1976). Vito Taufer je v tem gledališču ustvaril uprizoritev *Medeje* Daneta Zajca (1989). Tomi Janežič je režiral *Slepce* Mauricea Maeterlincka (Makedonsko narodno gledališče, 2005), Diego de Brea pa Shakespearjevega *Othella* (Narodno gledališče Bitola, 2014). O uprizoritvah, ki sta ju

režirala Bratko Kreft in Andrej Rozman Roza, ni podatkov. V podatkovno zbirko Inštituta za teatrologijo se stekajo podatki iz poklicnih gledaliških ustanov v Makedoniji, gledaliških arhivov in dnevnega tiska. Na tem mestu velja omeniti, da so nekateri arhivi nepopolni in da je raziskovanje omejeno na dostopno gradivo, zato številke v tej razpravi niso dokončne in popolne.

Festivalska in druga gostovanja

Slovenska gledališča najpogosteje gostujejo na festivalu MOT – Mlad otvoren teatar (Mlado odprto gledališče – mednarodni festival, odprt za avantgardne in nove gledališke prakse) in na festivalu Ohridsko leto (Ohridsko poletje – festival tradicionalne narave, namenjen predstavljanju najprihljubljenejših domačih ter tujih dramskih, baletnih in opernih uprizoritev). Slovenska gledališča vse do danes gostujejo v okviru dramskega programa Ohridskega poletja (festival obstaja vse od leta 1961). Pred nekaj leti je bil ustanovljen festival IMPACT (mednarodni gledališki festival, namenjen novim, eksperimentalnim gledališkim praksam), na katerem so gostovala tudi slovenska gledališča. Omeniti velja tudi udeležbo študentov Akademije za gledališče, radio, film in televizijo iz Ljubljane na študentskem festivalu Skomrahi, ki poteka v okviru Fakultete za dramske umetnosti v Skopju (Skomrahi je festival, ki ga pripravljajo študenti in je namenjen študentom, ustanovljen pa je bil leta 1988). V prilogi, ki sledi temu prispevku, so v posebnem seznamu prikazana tudi gostovanja slovenskih gledališč v Makedonskem narodnem gledališču in Dramskem gledališču Skopje; v tem seznamu so zajete uprizoritve, s katerimi so slovenska gledališča gostovala ob različnih priložnostih in niso bila povezana s festivali, pač pa so bila del turnej slovenskih gledališč po Makedoniji. Slednje so predvsem plod sodelovanja s kakim makedonskim gledališčem ali osebnega zavzemanja posameznih vodij gledališč.

Gostovanja slovenskih gledališč spremlja znani makedonski kritik Ivan Ivanovski, ki o njih tudi piše v več makedonskih časopisih. V svojih besedilih glavni poudarek namenja potrebi po izmenjavi idej in vizij sodobnega gledališča. V svojem zapisu z naslovom »Gostovanja, gostovanja«, ki je bil leta 1986 objavljen v reviji *Sovremenost*, opredeli to potrebo makedonskega občinstva po spoznavanju slovenskega gledališča in novosti, ki jih prinaša (113).

Analiza

Makedonsko gledališče se je institucionaliziralo na začetku 20. stoletja, v skladu s takratno družbeno ureditvijo. Tedanji državni aparat je upravljala srbska država, kar je bil tudi razlog, da je bil za prvega direktorja kakega institucionalnega gledališča v Makedoniji

imenovan Branislav Nušić. Po podatkih iz prve makedonske digitalne gledališke enciklopedije, *Teatarot na makedonskata počva*/Театарот на македонската почва [Gledališče na makedonskih tleh, 2001], je prvo poklicno institucionalno gledališče v Makedoniji, Narodno gledališče Skopje, nastalo tik po koncu druge balkanske vojne in priključitvi Makedonije pod srbsko administrativno upravo. Gledališče je ustanovil zagnani Branislav Nušić, že takrat znani srbski komediograf in izurjeni gledališki delavec, in sicer po tistem, ko mu je za ta svoj podvig najprej uspelo pridobiti državno dovoljenje (Ukaz Ministrstva za izobraževanje Srbije z dne 17. februarja 1913). To gledališče ni imelo ne svojega poslopja in ne lastnega ansambla. Zaradi takšnih razmer in tudi zaradi določenih političnih strategij so umetniški ansambel pripeljali iz Srbije in ga dopolnili z makedonskimi potujočimi gledališčniki. Makedonija je imela dolgo tradicijo ljudskega gledališča in tudi potujočih igralcev, ki so nastopali na lokalni ravni. Leta 1945, ko je ta gledališka ustanova postala osrednja nacionalna institucija, se je preimenovala v Makedonsko narodno gledališče (Makedonski naroden teatar). V tem obdobju so uprizorili dela peščice slovenskih avtorjev, ni pa znano, da bi prišlo do gostovanja kakega slovenskega gledališča. Pregled uprizorjenih dramskih avtorjev med letoma 1913 in 1944 pokaže, da so v tem obdobju uprizorili samo štiri dramska besedila slovenskih avtorjev. (Predstavljena so v seznamu uprizoritev, dodanemu tej razpravi.)

Po drugi svetovni vojni se je z nastankom skupne države Socialistične federativne republike Jugoslavije, ki jo je sestavljalo šest republik in dve avtonomni pokrajini, oblikoval večji gledališki prostor, ki je temeljil na vzajemnem sodelovanju. Ker je bilo makedonsko gledališče v okviru teh kulturnih razmerij šibkejše (makedonska država in narodna gledališča so nastali pozneje in so bili pod vplivom drugih upravnih aparatov, pa tudi oblikovanje primerne osebja in umetniških ansamblov je trajalo dlje), so bila gostovanja gledališč iz drugih kulturnih območij pomembna tudi v luči izobraževanja, obenem pa so prinašala novosti iz sodobnega gledališča. Makedonska gledališča so sledila zlasti repertoarju narodnih gledališč v Beogradu in Zagrebu (Narodno pozorišče u Beogradu in Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu), v prvih desetletjih po drugi vojni pa tudi usmeritvam agitpropa. Pozneje je začelo makedonsko gledališče samostojno določati svojo repertoarno politiko in se postavilo v bran modernega gledališča. To je bila posledica prihoda nove generacije makedonskih režiserjev, ki so se izobraževali zunaj države, pa tudi seznanjanja z novimi poetikami gledališč, ki so gostovala v Makedoniji. Seveda to niso edini razlogi – makedonsko gledališče je tudi samo težilo k modernosti, zato lahko rečemo, da so ta proces predvsem pohitрили. Nove poetike so v Makedonijo prinašala tudi gostovanja slovenskih gledališč.

Raziskave, opravljene v tem obdobju ustvarjanja avtentične podobe makedonskega gledališča, potrjujejo, da so gostovanja slovenskih režiserjev in uprizarjanja del slovenskih dramskih avtorjev pomenila odkrivanje druge plati modernega gledališča ter vpe-ljavo nekaterih njegovih postulatov v makedonsko gledališče. Odkrivanje modernega in

postmoderne gledališča je samo eden od indikatorjev, ki priča o tem. Na tem mestu želim omeniti sedemdeseta leta minulega stoletja in gostovanja Slovenskega mladinskega gledališča na festivalu MOT. V nasprotju z gledališči v sosesčini je bilo makedonsko gledališče geografsko najbolj oddaljeno od slovenskega, vendar je bilo vseeno občutiti trajno željo po vzajemnem sodelovanju. Uspešne uprizoritve slovenskih režiserjev v Makedoniji (naštete so v seznamu uprizoritev) to potrjujejo – uspešne pa niso bile samo v Makedoniji, temveč tudi na pomembnih svetovnih festivalih, ki so jih obiskovale. Pozneje se je pokazalo, da te uprizoritve slovenskih režiserjev v produkciji slovenskih gledališč veljajo za »odgovorne« za spremembe, ki so se dogajale v makedonskem gledališču.

Razpad nekdanje Jugoslavije v devetdesetih letih minulega stoletja je v določeni meri ustavljal to sodelovanje, ki je temeljilo zgolj na regionalnih in državnih interesih, ter sprožil novo, bolj dinamično obliko, ki se je vzpostavila z gostovanji slovenskih gledališč na festivalu MOT. Z upoštevanjem dejstva, da sta slovensko in makedonsko gledališče regionalno-geografsko ločena in da pripadata različnim kulturnim matricama, to analizo nadaljujem v kontekstu opredelitve novega makedonskega gledališča in njegovega razmerja s sodobnim slovenskim gledališčem.

Na konferenci Balkan Theatre Sphere (Balkanska gledališka sfera),³ ki je potekala leta 2003 na Fakulteti za dramske umetnosti v Skopju, je o sodobnem slovenskem gledališču spregovorila teatrologinja Barbara Orel, ki je napisala tudi prispevek za zbornik. Konferenca je bila simbolna dogodek, ki je širil idejo o sodelovanju med gledališči iz neodvisnih držav, in sicer v širšem balkanskem okviru. Barbara Orel je povedala, da sodobno slovensko gledališče ni sledilo spremembi političnega sistema, pač pa svojemu notranjemu razvoju ter pri tem proučevalo meje gledališča kot medija in širilo gledališke oblike. »Metaforično rečeno, ozemlje slovenskega gledališča se je razpiralo med podzemnim in breztežnostnim prostorom, med Postojnsko jamo (*Interpretacija Sanj* v režiji Matjaža Bergerja) in Bajkonurskim vesoljskim oporiščem (v režiji Dragana Živadinova).« (Orel, v Lužina 110) Ta široki kontekst je povzročil preobrat v slovenskem gledališču, ki je deloval tudi kot gonilna sila v makedonskem gledališču, kot sprožilnik sprememb. Obenem je bilo makedonsko gledališče pod vplivom gledališč v sosedstvu in drugih gostovanj, nanj pa so vplivale tudi spremembe v sestavi umetniških ansamblov, saj so v gledališčih začeli delovati mladi, dobro izobraženi ljudje. Lahko bi dejali, da je vpliv slovenskega gledališča na makedonsko velik, saj je nosilec sprememb. Makedonsko gledališče je od devetdesetih let naprej promoviralo nove avtorje, ki so zaznamovali sodobno gledališče, kot so Dejan Dukovski, Žanina Mirčevska (zdaj živi in dela v Sloveniji) in Aleksandar Popovski (režiral je v slovenskih gledališčih), pa tudi velike igralce, kot je Nikola Ristanovski. Prav vsak od teh avtorjev – in tudi večina novih – je prispeval

3 Konferenca je bila del študentskega festivala Skomrahi, potekala je 1. aprila 2003, na njej pa je sodelovalo petnajst teatrologov iz regije (Makedonija, Srbija, Hrvaška, Bosna in Hercegovina, Slovenija in Bolgarija). Izsledki konference so predstavljeni v zborniku v angleškem jeziku, ki ga je uredila profesorica Jelena Lužina.

ново estetiko, ki je makedonsko gledališče približala evropskemu. Slovensko gledališče je na makedonsko vplivalo kot referenca, ki se je kazala v obliki gostovanj Slovenskega mladinskega gledališča in njegove napredne gledališke estetike.

V epilogu knjige prevedenih dramskih del Dušana Jovanovića z naslovom *Oslobodvanje na Skopje* (2007) v eni od treh razprav, ki sta jih poleg urednice napisali teatrologinji Jelena Lužina iz Makedonije in Alja Predan iz Slovenije, je urednica Liljana Mazova pisala o gostovanju SNG Drame v Ljubljani v Makedonskem narodnem gledališču, ki je nosilo naslov Pomlad v Skopju (od 19. do 22. aprila 2006). To je bilo zgolj eno od številnih pomembnih gostovanj slovenskih gledališč v Makedoniji. Sleherni obisk katerega od slovenskih gledališč v Makedoniji je bil pospremljen z vznemirjenjem in je bil sprejet kot pomemben. Slovensko gledališče je v Makedonijo prinašalo novosti, podobo sodobnega evropskega gledališča in idejo gledališča, kakršnega smo želeli ustvarjati in v njem uživati tudi v Makedoniji. Ta povezava se je kazala zlasti v obliki gostovanj na najnaprednejšem in najpomembnejšem gledališkem festivalu v Makedoniji – festivalu MOT. Po mnenju enega od njegovih umetniških vodij, Ljubiša Nikodinovskega - Biša, je MOT »izvirna gledališka stvaritev z avtentično idejo, skladno z našimi razmerami in duhovnimi potrebami« (Nikodinovski, *Alternativniot teatar* 190), njegovo snovanje pa je temeljilo na zamisli o naprednem alternativnem gledališču. Povezava med slovenskim gledališčem in festivalom MOT je ena od najpomembnejših za obe kulturni tradiciji. To me je tudi napeljalo na misel, da bi bilo treba temu razmerju med festivalom MOT in slovenskimi gledališči v prihodnje nameniti tudi raziskovalno pozornost. To potrjuje tudi pregled devete izdaje festivala MOT, ki je potekal med 1. in 23. septembrom 1984 ter vseboval sklop, poimenovan Slovensko gledališče. V okviru sklopa Slovensko gledališče sta bili prikazani dve plati slovenskega gledališča, zanimivi tudi za makedonsko občinstvo. Prvi je obsegal portret Slovenskega mladinskega gledališča, najdejavnejšega slovenskega udeleženca festivala MOT – ali kot pravijo prireditelji, največjega prijatelja MOT. Ta portret z naslovom Koncept sodobnega gledališča je prinašal naslednje uprizoritve: *Ano Rudija Šeliga* v režiji Dušana Jovanovića, *Jaz nisem jaz II* Vita Tauferja, *Ajshilove Peržane* v režiji Ljubiša Ristića ter *Strah in pogum* Edvarda Kocbeka v režiji Janeza Pipana. Drugi del tega sklopa je bil naslovljen Slovenska alternativna scena, prikazani pa sta bili uprizoritvi *Hardcore* Matjaža Zupančiča in Gorana Gluvića v režiji Matjaža Zupančiča (Eksperimentalno gledališče Glej, Ljubljana) in *Nočni prizori* Draga Jančarja (Tespisov voz, Maribor) ter koncert – kabaret glasbene skupine Srp (Nikodinovski, *Mokjta na teatarot* 78–79).

To ni edini primer trajnega sodelovanja med festivalom MOT in slovenskimi gledališči. Monografija, posvečena festivalu, ki jo je napisal eden od njegovih ustanoviteljev in tudi njegov dolgoletni direktor, Ljubiša Nikodinovski - Biš, predstavljena pa je bila leta 2015, obsega vsa gostovanja slovenskih gledališč ter predstavi njihov vpliv na občinstvo in ustvarjalce makedonskega gledališča. Avtor v prvem poglavju predstavi vse

vezi med festivalom in temi uprizoritvami z vsega sveta ter sklene, da so ta gostovanja in festivalske uprizoritve pomembno vplivale na makedonsko gledališče.

Namesto sklepa

Raziskava stikov med makedonskim in slovenskim gledališčem temelji na podatkih Teatrološke podatkovne zbirke, zasnovane na Inštitutu za teatrologijo na Fakulteti za dramske umetnosti v Skopju, ki beleži podatke iz arhivov vseh makedonskih gledališč. Na osnovi pregledanega gradiva je mogoče ugotoviti, da je v makedonskem gledališču opaziti znaten vpliv slovenskega gledališča. To ne pomeni, da makedonsko gledališče nima svojih značilnosti ali poetike, pač pa le to, da pri svojem delu uporablja najboljše zglede iz regije. Podati sem želela osnovni oris oblikovanja vezi med dvema gledališkima sistemoma in vzbuditi zanimanje za prihodnje raziskave.

Vezi Dušana Jovanovića s Skopjem (avtorja iz Slovenije, ki piše o Skopju) so se zrcalile v njegovem dramskem besedilu *Osvoboditev Skopja*. Te so lahko prisproda za povezave med makedonskim in slovenskim gledališčem – nezlomljive, intimne, pomembne in polne čustvenih presečišč ter obenem stroge, dominantne in napredne. To je opredelitev razmerja med makedonskim in slovenskim gledališčem, izražena v enem stavku. Pričujoča razprava vsebuje podatke in analizo zdajšnjega položaja in upa na nadaljnje raziskave, ki bodo pomagale krepiti povezave med obema gledališkima prostoroma.

Literatura in viri

- Cankar, Ivan. *Drami* (Драми). Skopje: Matica Makedonska, 2008.
- Ivanovski, Ivan. »Gostovanja, gostovanja.« *Sovremenost* 1986, št. 6, str. 113.
- Jančar, Drago. *Tivko se niša časovnikot* (Тивко се ниша часовникот). Skopje: Matica Makedonska, 2009.
- Jovanović, Dušan. *Osloboduvanje na Skopje* (Ослободување на Скопје). Skopje: Matica Makedonska, 2007.
- Karanfilov, Vančo. »A gdje je ludilo.« *Ekran* 1990, št. 1017, str. 33.
- Lužina, Jelena (ur.). *Balkan Theatre Sphere*. Skopje: FDA, 2003.
- Lužina, Jelena (ur.). *Makedonski teatar: Balkanski kontekst* (Македонски театар: Балкански контекст). Skopje: FDA, 2007.
- Nikodinovski, Ljubiša - Biš. *Alternativniot teatar vo Makedonija* (Алтернативниот театар во Македонија). Skopje: Magor, 2009.
- _____. *Mokja na teatarot: MOT* (Моќта на театарот: MOT). Skopje: Mladinski kulturnen centar, 2015.

- Stardelov, Georgi idr. (ur.). *Teatarot na počvata na Makedonija XX vek* (Театарот на почвата на Македонија XX век). Skopje: Makedonska akademija na naukite i umetnostite, 2007.
- Teatrološka data baza (Театролошка дата база). Ur. Jelena Lužina. Skopje: Institut za teatrologija, Univerzitet Sveti Kiril i Metodij, Fakultet za dramski umetnosti, 1999–2013.
- Teatarot na makedonskata počva – Enciklopedija*. CD. Skopje: Univerzitet Sveti Kiril i Metodij, Fakultet za dramski umetnosti, 2001.

Prevedla Aleksandra Rekar

Uprizoritve v Makedoniji

Anton Leskovec: *Dva brega*/Два брега (*Dva bregova*)

Režija: Branislav Vojinović

Narodno pozorište Kralj Aleksandar I, Skopje

Premiera: 1930

Cvetko Golar: *Vdovicata Rošlinka*/Вдовицата Рошлинка (*Vdova Rošlinka*)

Režija: /

Narodno pozorište Kralj Aleksandar I, Skopje

Premiera: 1933

Bratko Krefc: *Celskite grofovi*/Целските грофови (*Celjski grofje*)

Režija: Živojin Petrović

Narodno pozorište Kralj Aleksandar I, Skopje

Premiera: 8. 9. 1934

Fran Saleški Finžgar: *Diviot lovec*/ДИВИОТ ЛОВЕЦ (*Divji lovec*)

Režija: /

Narodno pozorište Kralj Aleksandar I, Skopje

Premiera: 1940

Ivan Cankar: *Kralot na Betajnova*/Кралот на Бетајнова (*Kralj na Betajnovi*)

Režija: Dimitar Kjostarov

Makedonski naroden teatar, Skopje

Premiera: 3. 4. 1946

Ivan Cankar: *Kralot na Betajnova*/Кралот на Бетајнова (*Kralj na Betajnovi*)

Režija: Toma Tasić

Naroden teatar Bitola

Premiera: 30. 5. 1946

Matej Bor: *Partalkovci/Парталковци (Raztrganci)*

Režija: Predrag Dišljenković

Naroden teatar Bitola

Premiera: 1949

Matej Bor: *Partalkovci/Парталковци (Raztrganci)*

Režija: Aleko Protogerov

Naroden teatar Štip

Premiera: 1. 1. 1950

Matej Bor: *Partalkovci/Парталковци (Raztrganci)*

Režija: /

Naroden teatar Kumanovo

Premiera: 1950

Ivan Cankar: *Kralot na Betajnova/Кралот на Бетајнова (Kralj na Betajnovi)*

Režija: Dimitar Kolčakov

Naroden teatar Anton Panov, Strumica

Premiera: 1. 5. 1950

Matej Bor: *Partalkovci/Парталковци (Raztrganci)*

Režija: /

Naroden teatar Gevgelija

Premiera: 1951/52

Miško Kranjec: *Pat vo zločin/Пат во злочин (Pot do zločina)*

Režija: Dušan G. Naumovski

Naroden teatar Vojdan Černodrinski, Prilep

Premiera: 1950/51

Miško Kranjec: *Pat vo zločin/Пат во злочин (Pot do zločina)*

Režija: Naum Tuntev

Naroden teatar Ohrid

Premiera: 1952/53

Miško Kranjec: *Pat vo zločin/Пат во злочин (Pot do zločina)*

Režija: Panta Nikolić

Teatar Tetovo

Premiera: 1953

Ivan Cankar: *Kralot na Betajnova*/Кралот на Бетајнова (*Kralj na Betajnovi*)

Režija: Lajčo Lendvaj

Naroden teatar Vojdan Černodrinski, Prilep

Premiera: 1954/55

Josip Vandot: *Kekec*/Кекец (*Kekec*)

Režija: Todor Grbevski in Radica Popovska

Dramski teatar Skopje

Premiera: 23. 10. 1955

Miško Kranjec: *Pat vo zločin*/Пат во злочин (*Pot do zločina*)

Režija: Šerafettin Nebi

Teatar na narodnosti – Turska drama, Skopje

Premiera: 17. 11. 1956

Miško Kranjec: *Pat vo zločin*/Пат во злочин (*Pot do zločina*)

Režija: Aco Aleksov

Naroden teatar Anton Panov, Strumica

Premiera: 3. 3. 1957

Igor Torkar: *Šarenata topka*/Шарената топка (*Pisana žoga*)

Režija: Aco Aleksov

Naroden teatar Anton Panov, Strumica

Premiera: 29. 11. 1958

Josip Vandot: *Kekec*/Кекец (*Kekec*)

Režija: Sando Monev

Naroden teatar Anton Panov, Strumica

Premiera: 1960

Bratko Krefc: *Balada za poručnikot i Marjutka*/Балада за поручникот и Марјутка (*Balada o poročniku in Marjutki*)

Režija: Blagoja Dameski

Naroden teatar Vojdan Černodrinski, Prilep

Premiera: 1960/61

Josip Vandot: *Kekec i Mojca*/Кекец и Мојца (*Kekec in Mojca*)

Režija: Kiril Kjortošev

Dramski teatar Skopje

Premiera: 12. 1. 1961

Bratko Kreft: *Balada za poručnikot i Marjutka*/Балада за поручникот и Марјутка (*Balada o poročniku in Marjutki*)

Režija: Kiril Kjortošev

Dramski teatar Skopje

Premiera: 31. 3. 1961

Matej Bor: *Dzvezdite se večni*/СВЕЗДИТЕ СЕ ВЕЧНИ (*Zvezde so večne*)

Režija: Slavko Jan

Makedonski naroden teatar, Skopje

Premiera: 12. 10. 1961

Josip Vandot: *Kekec*/КЕКЕЦ (*Kekec*)

Režija: Todor Grbevski

Naroden teatar Jordan Hadži Konstantinov - Džinot, Veles

Premiera: 23. 10. 1962

Ivan Cankar: *Kralot na Betajnova*/КРАЛОТ НА БЕТАЈНОВА (*Kralj na Betajnovi*)

Režija: Stojan Gogov

Naroden teatar Anton Panov, Strumica

Premiera: 1962

Josip Vandot: *Kekec i Mojca*/КЕКЕЦ И МОЈЦА (*Kekec in Mojca*)

Režija: Spase Nelov

Teatar na narodnosti – Albanska drama, Skopje

Premiera: 7. 1. 1963

Josip Vandot: *Kekec i Mojca*/КЕКЕЦ И МОЈЦА (*Kekec in Mojca*)

Režija: /

Naroden teatar Štip

Premiera: 1964/65

Josip Vandot: *Kekec i Mojca*/КЕКЕЦ И МОЈЦА (*Kekec in Mojca*)

Režija: /

Naroden teatar Kumanovo

Premiera: 1964/65

Menart Janez, Marjan Kolar: *Da se smeš ne e grev*/ДА СЕ СМЕЕШ НЕ Е ГРЕВ (*Smeš ni greh*)

Režija: Dimitar Hristov

Naroden teatar Bitola

Premiera: 27. 4. 1965

Žarko Petan: *Zborot dupka ne pravi*/Зборот дупка не прави (*Beseda ni konj*)

Režija: Franci Križaj

Dramski teatar Skopje

Premiera: 27. 6. 1967

René de Obaldia: *Veter niz grankite na Sasafrasa*/Ветер низ гранките на Сасафраса (*Veter v vejah Sasafrasa*)

Režija: Žarko Petan

Dramski teatar Skopje

Premiera: 30. 5. 1969

Josip Vandot: *Kekec i Mojca*/Кекец и Мојца (*Kekec in Mojca*)

Režija: Petar Stojkovski - Babec

Naroden teatar Bitola

Premiera: 24. 9. 1969

Frane Milčinski - Ježek: *Zaspanata dzvezdička*/Заспаната ѕвездичка (*Zvezdica Zaspanka*)

Režija: Miodrag Šaurek

Dramski teatar Skopje

Premiera: 3. 1. 1970

Ivan Cankar: *Soblazna vo Šentflorijanskata dolina*/Соблазна во Шентфлоријанската долина (*Pobujšanje v dolini šentflorjanski*)

Režija: Dušan G. Naumovski

Naroden teatar Anton Panov, Strumica

Premiera: 12. 6. 1976

Sofokles: *Car Edip*/Цар Едип (*Kralj Ojdipus*)

Režija: Mile Korun

Dramski teatar Skopje

Premiera: 12. 7. 1976

Ivan Cankar: *Soblazna vo Šentflorijanskata dolina*/Соблазна во Шентфлоријанската долина (*Pobujšanje v dolini šentflorjanski*)

Režija: Vladimir Milčin

Makedonski naroden teatar, Skopje

Premiera: 15. 10. 1976

Matej Bor: *Partalkovci*/Парталковци (*Raztrganci*)

Režija: Stojan Gogov

Naroden teatar Anton Panov, Strumica

Premiere: 28. 11. 1977

Dušan Jovanović: *Osloboduvanje na Skopje*/Ослободување на Скопје (*Osvoboditev Skopja*)

Režija: Slobodan Unkovski

Dramski teatar Skopje

Premiera: 17. 11. 1978

Dušan Jovanović: *Osloboduvanje na Skopje*/Ослободување на Скопје (*Osvoboditev Skopja*)

Režija: Simeon Gavrilov

Naroden teatar Štip

Premiera: 18. 1. 1979

Roger Vitrac: *Viktor ili deca na vlast*/Виктор или деца на власт (*Viktor ali otroci na oblasti*)

Režija: Žarko Petan

Dramski teatar Skopje

Premiera: 4. 10. 1981

Dušan Jovanović: *Voena tajna*/Воена тајна (*Vojaška skrivnost*)

Režija: Dušan G. Naumovski

Makedonski naroden teatar, Skopje

Premiera: 4. 2. 1984

Dušan Jovanović: *Karamazovi*/Карамазови (*Karamazovi*)

Režija: Paolo Magelli

Dramski teatar Skopje

Premiera: 4. 3. 1984

Josip Vandot: *Kekec*/Кекец (*Kekec*)

Režija: /

Naroden teatar Vojdan Černodrinski, Prilep

Premiera: 1984/1985

Drago Jančar: *Golemiot briljanten valcer*/Големiot брилијантен валцер (*Veliki briljantni valček*)

Režija: Branko Stavrev

Makedonski naroden teatar, Skopje

Premiera: 9. 2. 1986

Rudi Šeligo: *Sauna/Сауна (Slovenska savna)*

Režija: Rahim Burhan

Teatar na narodnosti – Albanska drama, Skopje

Premiera: 25. 11. 1986

Josip Vandot: *Kekec i Mojca/Кекец и Мојца (Kekec in Mojca)*

Režija: Ahmet Jakupi

Teatar na narodnosti – Albanska drama, Skopje

Premiera: 3. 1. 1989

Dane Zajc: *Medeja/Медеја (Medeja)*

Režija: Vito Taufer

Dramski teatar Skopje

Premiera: 22. 7. 1989

Drago Jančar: *Golemiot brilijanten valcer/Големииот брилијантен валцер (Veliki brilijantni valček)*

Režija: Stojan Stojanoski

Naroden teatar Vojdan Černodrinski, Prilep

Premiera: 20. 5. 1990

Dušan Jovanović: *Antigona/АНТИГОНА (Antigona)*

Režija: Lenka Udovički

Naroden teatar Kumanovo

Premiera: 16. 10. 1993

Josip Vandot: *Kekec i Mojca/Кекец и Мојца (Kekec in Mojca)*

Režija: Blagoja Ivčevski

Naroden teatar Vojdan Černodrinski, Prilep

Premiera: 2001/2002

Dušan Jovanović: *Osloboduvanje na Skopje/Ослободување на Скопје (Osvoboditev Skopja)*

Režija: Srđan Janićijević

Makedonski naroden teatar

Premiera: 13. 11. 2002

Dušan Jovanović: *Provincijski plejboj/Провинциски плејбој (Življenje podeželskih plejbojev po drugi svetovni vojni ali Tuje hočemo – svojega ne damo)*

Režija: Vladimir Talevski

Naroden teatar Jordan Hadži Konstantinov Džinot, Veles

Premiera: 30. 11. 2002

Josip Vandot: *Kekec/Кекец (Kekec)*
Režija: Ace Mihajlovski
Naroden teatar Vojdan Černodrinski, Prilep
Premiera: /

Maurice Maeterlinck: *Slepci/Слепци (Slepci)*
Režija: Tomi Janežič
Makedonski naroden teatar, Skopje
Premiera: 11. 8. 2005

William Shakespeare: *Otelo/Отело (Othello)*
Režija: Diego de Brea
Naroden teatar Bitola
Premiera: 7. 6. 2014

Slovenske uprizoritve, ki so gostovale na mednarodnem festivalu Ohridsko poletje

- 1993 Ajshil: *Daritev na grobu* (režija: Sebastijan Horvat), Akademija za gledališče, radio, film in televizijo (premiera: 16. 8. 1993, festival Ohridsko poletje, Makedonija)
- 1996 Emil Filipčič: *Veselja dom* (režija: Nick Upper), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 17. 8. 1996, Festival Ohridsko poletje, Makedonija)
- 1997 Eugène Ionesco: *Plešasta pevka: Delirij v dvoje* (režija: Vito Taufer), Primorsko dramsko gledališče Nova Gorica (premiera: 20. 4. 1995)
- 1998 Bernard-Marie Koltès: *V samoti bombažnih polj* (režija: Nick Upper), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 15. 9. 1998)
- 1998 *Cezar* (po motivih del: *Julij Cezar* Williama Shakespeara, *Posli gospoda Julija Cezarja* Bertolta Brechta, *Dogodek v mestu Gogi* Slavka Gruma in del Srečka Kosovela, Ognjena Georgievskega, Biljane Garvanlieve), (režija: Branko Brezovec), Mladinski kulturni center, Makedonija; Istarsko narodno kazališče in Putokaz, Hrvaška; Globalni teater, Ljubljana (premiera: 29. 7. 1998, Ohridsko poletje, Skopje)
- 2003 Carlo Goldoni: *Zdrabe* (režija: Vito Taufer), Primorsko dramsko gledališče Nova Gorica (premiera: 20. 9. 2001, Nova Gorica; druga premiera: 6. 7. 2001, Primorski poletni festival, Piran)
- 2004 Samuel Beckett: *Čakajoč Godota* (režija: Vito Taufer), Primorsko dramsko gledališče Nova Gorica (premiera: 16. 10. 2003)
- 2006 Edward Clug: *Radio and Juliet* (koreografija: Edward Clug), Opera in balet SNG Maribor (premiera: 24. 4. 2005)
- 2008 Jean-Baptiste Poquelin Molière: *Tartuffe ali prevarant* (režija: Dušan Jovanović), SNG Drama Ljubljana (premiera 10. 3. 2007)

Slovenske uprizoritve, ki so gostovale na festivalu MOT – Mlad otvoren teatar (Skopje)

- 1976 Pavle Zidar, Peter Božič: *Jaz sem gospa Marija* (režija: Boštjan Vrhovec), Pekarna, Ljubljana (premiera: 6. 5. 1975)
- 1979 Franz Xaver Kroetz: *Odstrel* (režija: Jurij Souček), Drama SNG v Ljubljani in Prešernovo gledališče Kranj (premiera: 5. 10. 1979, Kranj)
- 1980 Slavko Grum: *Pisma Josipini* (režija: Janez Pipan), SNG Drama Ljubljana (premiera: 13. 11. 1980)
- 1981 Slavko Grum: *Trudni zastori* (režija: Tomaž Pandur), Tespisov voz (premiera: 1981, Maribor)
- 1982 Svetlana Makarovič: *Mrtvec pride po ljubico* (režija: Tomaž Pandur), Tespisov voz (premiera: 1982, Maribor)
- 1982 Davor Rocco, Svetlana Makarovič: *Smrad opera* (režija: Dušan Jovanović), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 15. 1. 1982)
- 1982 Danilo Kiš (po motivih novele *Grobnica za Borisa Davidoviča*): *Missa in a minor* (režija: Ljubiša Ristić), Slovensko mladinsko gledališče (premiera: 21. 12. 1980)
- 1983 Herbert Achternbusch: *Ela* (režija: Eduard Miler), Eksperimentalno gledališče Glej, Ljubljana (premiera: 24. 4. 1983)
- 1983 Nigel Williams: *Razredni sovražnik* (režija: Vito Taufer), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 12. 12. 1982)
- 1983 Emil Filipčič: *Ujetniki svobode* (režija: Janez Pipan), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 23. 9. 1982)
- 1984 Rudi Šeligo: *Ana* (režija: Dušan Jovanović), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana in Centar za kulturno djelatnost omladine, Zagreb (premiera: 24. 4. 1984)
- 1984 Janez Pipan, Edvard Kocbek: *Strah in pogum* (režija: Janez Pipan), Slovensko mladinsko gledališče in Cankarjev dom (premiera: 11. 4. 1984)
- 1984 Vito Taufer: *Jaz nisem jaz I* (Režija: Vito Taufer), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 9. 11. 1983)
- 1984 Ajshil: *Peržani* (režija: Ljubiša Ristić), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 9. 12. 1980)
- 1984 Goran Gluvić, Matjaž Zupančič: *Hardcore* (režija: Matjaž Zupančič), Eksperimentalno gledališče Glej, Ljubljana (premiera: 8. 1. 1984)
- 1984 Drago Jančar: *Nočni prizori* (režija: Tomaž Pandur), Tespisov voz (premiera: 1984, Maribor)
- 1985 Peter Weiss: *Noč gostov* (režija: Vito Taufer), Eksperimentalno gledališče Glej, Ljubljana (premiera: 7. 5. 1985)
- 1986 Ivo Svetina: *Lepotica in zver* (režija: Dušan Jovanović), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 7. 3. 1985)
- 1986 Lojze Kovačič: *Mrtvaški ples* (avtorski projekt Lutkovnega ansambla Pionirski dom), Lutkovni ansambel Pionirski dom, Ljubljana (premiera: 1986, Ljubljana)

- 1986 *Tudi psi lahko lajajo (Pa kaj, če je danes sobota)*, po motivih dela Rudolfa Golouha *Veseli večer točaja bogov* (multimedijška predstava, režija: Zvonka Radojevič), KUD Svoboda Izola, gledališka skupina STEPS (premiera: 10. 5. 1985, Kulturni dom Izola)
- 1987 Aleksander Sergejevič Puškin: *Pravljica o carju Saltanu* (režija: Edi Majaron), Lutkovno gledališče Ljubljana (premiera: 15. 11. 1985)
- 1987 Samuel Beckett: *Čakajoč Godota* (režija: Zvonka Radojevič), KUD Svoboda Izola, gledališka skupina STEPS, Izola
- 1987 Boris Benčič: *Kričanje v steno* (performans), Boris Benčič in KUD Gledališče STEPS, Izola
- 1987 Berta Bojetu: *Pogovor v hiši Karlstein* (režija: Damir Zlatař Frey), Lutkovno gledališče Ljubljana (premiera: 29. 3. 1984)
- 1987 Svetlana Makarovič: *Sapramiška* (režija: Nace Simončič), Lutkovno gledališče Ljubljana (premiera: 16. 10. 1986)
- 1987 *Interakcija za dva projektorja in plesalko* (koreografija: Jasna Knez), (premiera: 9. 12. 1983, Dnevi plesa, Cankarjev dom, Ljubljana)
- 1987 *Izgubljeno telo Jasne Knez* (koreografija: Jasna Knez), (nastop na Dnevih plesa, Ljubljana 1979); Studio za svobodni ples (premiera: 13., 14. in 15. 12. 1985, Dnevi plesa, Cankarjev dom, Ljubljana)
- 1987 Ugo Betti: *Zločin na kozjem otoku* (režija: Paolo Magelli), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 2. 4. 1987)
- 1987 Stanko Majcen: *Apokalipsa* (režija: Matjaž Zupančič), Eksperimentalno gledališče Glej, Ljubljana (premiera: 15. 3. 1987)
- 1989 Ivo Svetina: *Šeherezada* (režija: Tomaž Pandur), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 9. 2. 1989)
- 1989 Jean Genet: *Služkinji* (režija: Damir Zlatař Frey), Koreodrama, Ljubljana (premiera: 18. 1. 1989, Biotehniška fakulteta, Ljubljana)
- 1989 5½ (1. Kurt Bartsch: *Noga*, režija: Jan Zakonjšek; 2. Heiner Müller: *Srčna igra*, režija: Eduard Miler; 3. Peter Handke: *Železniške informacije*, režija: Nevenka Koprivšek; 4. Gertrude Stein: *Igrati*, režija: Tomaž Pandur; 5. Stefan Schütz: *Fragment o Kleistu*, režija: Martin Kušej), Eksperimentalno gledališče Glej, Ljubljana (premiera: 26. 2. 1989)
- 1993 Dušan Jovanović: *Antigona* (režija: Meta Hočevar), SNG Drama Ljubljana (premiera: 15. 10. 1993, Ljubljana; 9. 6. 1993, festival Dunajski slavnostni tedni, Dunaj)
- 1995 *Za vsako besedo cekin* (režija: Matjaž Pograjc), Eksperimentalno gledališče Glej, Ljubljana (premiera: 19. 2. 1992, Petöfi Csarnok, Budimpešta; slovenska premiera: 25. 5. 1992, Eksperimentalno gledališče Glej)
- 1995 Bernard-Marie Koltès: *Roberto Zucco* (režija: Matjaž Pograjc), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 26. 3. 1994)
- 1995 *Butterendfly* (režija: Matjaž Pograjc), Slovensko mladinsko gledališče in Eksperimentalno gledališče Glej, Ljubljana (premiera: 11. 3. 1995)
- 1996 *Mesto, kjer nisem bil* (režija: Matjaž Pograjc), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 16. 6. 1996)

- 1996 *Silence Silence Silence* (režija: Vito Taufer), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 28. 2. 1996).
- 1996 *Xanax* (režija: Tomaž Štrucl), Eksperimentalno gledališče Glej, Ljubljana (premiera: 27. 5. 1996)
- 1996 *Hamlets n' roses* (režija: Tomaž Štrucl), Eksperimentalno gledališče Glej, Ljubljana (premiera: 22. 5. 1993)
- 1998 *Melanholične misli* (koreografija: Branko Potočan), Vitkar in Cankarjev dom, Ljubljana (premiera: 6. 3. 1998, Cankarjev dom)
- 1998 *Jezus F.* (režija: Tomaž Štrucl), Eksperimentalno gledališče Glej, Ljubljana (premiera: 15. 2. 1997)
- 1998 Bernard-Marie Koltès: *V samoti bombažnih polj* (režija: Nick Upper), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 15. 9. 1998)
- 1998 Damir Zlatar Frey: *Tirza: slast na ustih gozdnega demona* (režija: Matjaž Pograjc), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 16. 7. 1997, Primorski poletni festival, Koper; 6. 10. 1997, Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana)
- 1999 *Moskovsk* (po romanu Viktorja Jerofejeva: *Ruska lepotica*/Русская красавица; monodrama in adaptacija: Maruša Geymayer Oblak), AGRFT (magistrska predstava) in Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 29. 6. 1998)
- 1999 *Kdo se boji Tennesseeja Williamsa?* (režija: Matjaž Pograjc), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 4. 2. 1999)
- 2000 William Shakespeare, Andrej Rozman: *Sen kresne noči* (režija: Vito Taufer), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 2. 6. 1999)
- 2002 Alfred Jarry: *Ubu* (režija: Vito Taufer), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 8. 2. 2002)
- 2003 Peter Weiss: *Preganjanje in umor Jeana-Paula Marata, kakor ju prikazuje charentonska igralska družina v režiji gospoda de Sada* (režija: Matjaž Pograjc), Slovensko mladinsko gledališče (premiera: 14. 7. 2002, Primorski poletni festival, Izola; 15. 11. 2002, Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana)
- 2004 Anton Pavlovič Čehov: *Tri sestre* (režija: Tomi Janežič), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 30. 9. 2001)
- 2005 Peter Handke: *Kaspar* (režija: Jaka Ivanc), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 28. 11. 2004)
- 2006 Botho Strauss: *Ena in druga* (režija: Ivica Buljan), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 14. 3. 2006)
- 2008 Bojan Jablanovec: *Viva Verdi* (režija: Bojan Jablanovec), Via Negativa, Kampnagel Hamburg, Eurokaz Zagreb, HNK Opera Zagreb (premiera: 30. 6. 2006 na festivalu Eurokaz, Zagreb, v okviru festivala Ex Ponto)
- 2009 Tena Štivičić: *Fragile!* (režija: Matjaž Pograjc), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 27. in 29. 12. 2005)
- 2010 Oliver Frljić: *Preklet naj bo izdajalec svoje domovine!* (režija: Oliver Frljić), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 3. 3. 2010)

- 2010 Pier Paolo Pasolini: *Amado mio* (režija: Ivan Peternelj), Slovensko mladinsko gledališče in ŠKUC gledališče, Ljubljana (premiera: 26. 9. 2009)
- 2011 Fjodor Mihajlovič Dostojevski: *Zločin in kazen* (režija: Diego de Brea), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 19. 4. 2009)
- 2011 Norman Allen: *Zadnji ples Nižinskega* (režija: Marko Mlačnik), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 11. 11. 2010)
- 2012 Klaus Mann, Žanina Mirčevska: *Mefisto* (režija: Eduard Miler), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 25. 5. 2011)
- 2013 L. Visconti, S. Cecchi D'Amico in E. Mediolani (po romanu G. D'Annunzia): *Nedolžni* (režija: Diego de Brea), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 12. 12. 2012)

Slovenske uprizoritve, ki so gostovale na festivalu IMPACT (Veles)

- 2011 *Diva svetnica mati prasiča* (režija: Maruša Geymayer Oblak), Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana (premiera: 8. 3. 2011)
- 2012 Urška Brodar, Jure Novak, Katarina Stegnar: *Jure Novak: Zato sem srečen*, Gledališče Glej, Ljubljana (premiera: 7. 12. 2011)
- 2014 *Veter norosti* (režija: Mark Tompkins), Slovensko mladinsko gledališče in Francoski inštitut v Sloveniji, Ljubljana (premiera: 17. 5. 2014)
- 2015 *Heroj 1.0* (režija: Uroš Kaurin in Vito Weis), Slovensko mladinsko gledališče in KUD Moment, Ljubljana (premiera: 10. 10. 2014)

Slovenske uprizoritve, ki so gostovale v makedonskih gledališčih

- januar, 1961 Albert Hackett, Frances Goodrich: *Dnevnik Ane Frank* (režija: Branko Gombač), Slovensko stalno gledališče Trst (premiera: 27. 3. 1960)
- september, 1971 Jean-Baptiste Poquelin Molière: *Improvizacija v Versaillesu, Skapinove zvižgače* (režija: Peter Lotschak), SNG Drama Ljubljana (premiera: 13. 11. 1971)
- maj, 1975 Eduardo De Filippo: *Božič pri Cupiellovih* (režija: Jože Babič), Slovensko stalno gledališče Trst (premiera: 1. 3. 1974)
- marec, 1976 Janko Messner, Tomaž Šalamun, Dušan Jovanović: *Pogovor v maternici koroške Slovenke* (režija: Dušan Jovanović), Eksperimentalno gledališče Glej, Ljubljana (premiera: 5. 10. 1974, Poljane)
- oktober, 1978 Tone Partljič: *Oskubite jastreba* (režija: Franci Križaj), Drama SNG Maribor, SLG Celje (premiera: 14. 10. 1977)
- december, 1983 Borivoj Wudler: *Noe, Noe – pomota. Pantomimična farsa za igralca in njegovo senco* (režija: Juro Kislinger), Drama SNG Maribor (premiera: 24. 3. 1983)

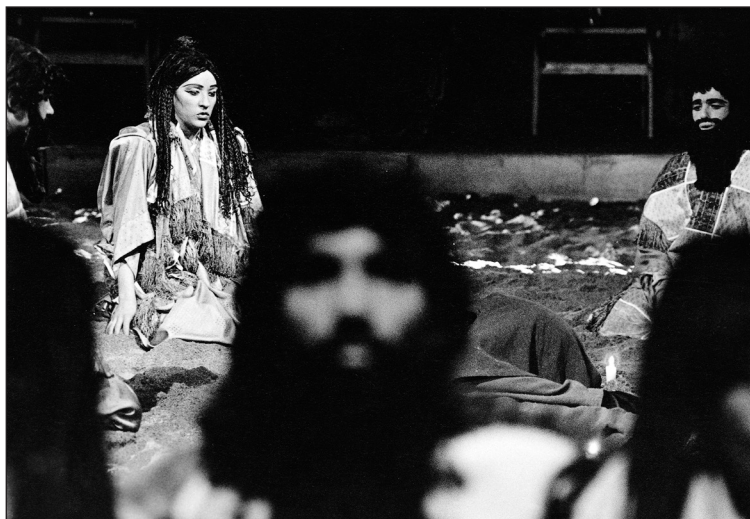
- april, 1985 Tone Partljič: *Moj ata, socialistični kulak. Žalostna komedija o agrarnem* (režija: Jože Babič), SNG Drama Ljubljana (premiéra: 27. 9. 1983)
- december, 1986 William M. Hoffman: *Tako kot je* (režija: Vinko Möderndorfer), Drama SNG Maribor (premiéra: 27. 9. 1986)

Rudi Šeligo: *Ana*. Režija: Dušan Jovanović. Slovensko mladinsko gledališče, 1984. Na fotografiji: v ozadju Milena Zupančič, spredaj Olga Grad in Miloš Battelino. Foto: Igor Antič. Vir: Arhiv Slovenskega mladinskega gledališča. Gostovanje predstave na festivalu MOT leta 1984, v posebnem tematskem sklopu Slovensko gledališče.

Janez Pipan, Edvard Kocbek: *Strah in pogum*. Režija: Janez Pipan. Slovensko mladinsko gledališče, 1984. Na fotografiji: Pavle Ravnohrib, Radko Polič, Damjana Černe, Sandi Pavlin, Niko Goršič, Pavel Rakovec, Marinka Štern, Jurij Hudeček, Jadranka Tomažič, Milena Grm, Jure Kostelec, Marko Mlačnik. Foto: Igor Antič. Vir: Arhiv Slovenskega mladinskega gledališča. Gostovanje predstave na festivalu MOT leta 1984, v posebnem tematskem sklopu Slovensko gledališče.

Ajshil: *Peržani*. Režija: Ljubiša Ristić. Slovensko mladinsko gledališče, 1980. Na fotografiji: Damjana Černe (druga z leve). Foto: neznani avtor. Vir: Arhiv Slovenskega mladinskega gledališča. Gostovanje predstave na festivalu MOT leta 1984, v posebnem tematskem sklopu Slovensko gledališče.

Goran Gluvić, Matjaž Zupančič: *Hardcore*. Režija: Matjaž Zupančič. Eksperimentalno gledališče Glej, 1984. Na fotografiji: Damjana Černe, Miloš Battelino, Gojmir Lešnjak. Foto: Tone Stojko. Vir: Arhiv Gledališča Glej. Gostovanje predstave na festivalu MOT leta 1984, v posebnem tematskem sklopu Slovenska alternativna scena.

Vito Taufer: *Jaz nisem jaz I.* Režija: Vito Taufer. Slovensko mladinsko gledališče, 1983. Na fotografiji: Miloš Battelino. Foto: Tone Stojko. Vir: Arhiv Slovenskega mladinskega gledališča. Gostovanje predstave na festivalu MOT leta 1984, v posebnem tematskem sklopu Slovensko gledališče.

Slovensko-bolgarski gledališki stiki: uprizoritve, prevodi, recepcija

Mateja Pezdirc Bartol, Ljudmil Dimitrov

Čeprav Slovenci in Bolgari skozi zgodovino nismo bili politično ali kulturno neposredno povezani, smo povezani jezikovno, saj oba jezika pripadata južnoslovanski jezikovni skupini. Med obema državama zaznavamo medkulturne izmenjave, ki se na področju gledališča začnejo že na prelomu 19. v 20. stoletje, intenzivirajo pa v sodobnosti, ko sta obe državi postali članici Evropske unije. Namen prispevka je tako prikazati zgodovinski prerez medsebojnega sodelovanja, ki sega od prevodov, uprizoritev, gostovanj do recepcijskih in imagoloških vidikov. Pri tem nas bodo zanimali tudi vzvodi, ki so pripeljali do gledaliških izmenjav, in perspektive kulturnega dialoga med obema državama v prihodnje.

Uvod – jezikovni, geografski in politični kontekst

Slovenščina in bolgarščina pripadata južnoslovanski jezikovni skupini, pa vendarle zelo malo Slovencev govori bolgarsko in zelo malo Bolgarov slovensko. Gledališče pa je od nekdaj eden izmed univerzalnih jezikov človeštva, s pomočjo katerega se različni narodi lahko vzajemno spoznavajo ne le s trenutnimi, aktualnimi družbenopolitičnimi problemi, temveč tudi s svojimi tipičnimi fantazmami, ironijo in humorjem, strahom, ambicijami in bolečinami, ki so skozi zgodovino oblikovali kulturni spomin in arhetipske značilnosti posameznega naroda.

Republiki Slovenijo in Bolgarijo povezuje že geografska lega na Balkanskem polotoku, ki se razprostira med Jadranskim in Črnim morjem, oba naroda oziroma državi pa predstavljata tudi skrajni severozahod (Slovenija) in jugovzhod (Bolgarija) slovanskega sveta, prav tako ozemlji obeh narodov ležita na turbulentnem križišču med vzhodom in zahodom ter različnimi jezikovnimi, verskimi in kulturnimi vplivi.

Čeprav Slovenci in Bolgari skozi zgodovino nismo bili neposredno politično ali kulturno povezani, nas povezuje podobna zgodovinska izkušnja malega naroda, ki je velik del svoje zgodovine živel in ohranjal svojo avtentičnost v večnacionalnih skupnostih z dominirajočo drugo nacijo, Slovenci sprva kot del avstrijskega cesarstva, preoblikovanega v avstroogrsko monarhijo, pozneje kot del jugoslovanskih držav (Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, Kraljevine Jugoslavije in SFRJ), Bolgari pa kot del osmanskega imperija, nato pa postopno povečujoča se neodvisna država, v letih po drugi svetovni vojni sicer vključena med države Varšavskega pakta pod sovjetskim nadzorom.